Nagy magyar higiénikusok III.

Prof. Berencsi György II.

1913-1986

BERENCSI GYÖRGY III.

Országos Epidemiológiai Központ, Budapest

Összefoglalás: Berencsi György, II., egyetemi tanár 1913 június. 3-án, Budapesten született. Felesége: Dr. Matthes Klára gyermekgyógyász és fogszakorvos. Egy fiúk és egy leányuk született. Általános orvos, számos szakképesítéssel. Tanársegéd a Budapesti Egyetem Bakteriológiai és Kórtani Intézetében (1935-1950); körzeti orvos Püspökladányban (1945-1950); a Debreceni Tüdőklinika Központi Laboratóriumának a vezetője (1951-1965); a Szegedi Orvostudományi Egyetem Közegészségtani & Járványtani Intézetének igazgatója, egyetemi tanára (1966-1983); majd ugyanitt tanácsadó 1984 után. A: Magyar Higiénikusok Társasága; a Magyar Természettudományi Társaság; az Európai Rákkutatás Társasága tagja; tiszteleti tagja a Német Demokratikus Köztársaság Higiénikus Társaságának; a Medichem magyarországi képviselője. 476 tudományos közleményt írt szakfolyóiratokban (1935-1985). Tagja a „Handuch der Antiseptic" szerkesztő bizottságának (6 kötet), továbbá az „IC American" külföldi tanácsadó testületének. A Marthin-Luther Egyetem, Halle-Wittemberg, tiszteletbeli doktora; a Komenski Egyetem, Bratislava, arany kitüntetése és számos magyarországi kitüntetés tulajdonosa. Teljesítményeiről két emléktábla tanúskodik: a Szegedi Egyetem Népegészségtani Intézetének „Berencsi" termében, illetve a Püspökladányi Rendelőintézet falán.

Kulcsszavak: Berencsi, higiéne, szorgalom, kutatás, nevelés, tanítás

Egészségtudomány 52/3, 51-55 (2008)
Közlésre érkezett: 2008. május 14-én
Elfogadva: 2008. május 20-án

Dr. BERENCSI GYÖRGY III
1097 Budapest, Gyáli út 2-6
tel: 1-476-1265
e-mail: berencsi.gyorgy@oek.antsz.hu

Dr. Berencsi György II (1913-1986) kisnemesi családban született, a családról a 13. században már említés történik. A nemzetséget Csák Máté próbálta megsemmisíteni de egyeseknek sikerült a Vág völgyéből Eger mellé menekülni. A Bocskay szabadságharc után Hajdúnánáson telepedtek le. Édesapja, Dr. Berencsi György I (1861-1944) 1889-ben végzett orvosként a budapesti Tudományegyetemen, majd a budai várnegyedben praktizált. Felesége a magyar vegyipar megalapítójának, Stróbenz Alajosnak az unokája, volt, Barabás Irma.

Az ifjú Berencsi György II Nagyanyjától tanult franciául és németül. A nevelése adta az indíttatást, hogy pedáns és szorgalmas legyen, amit halálának 10. évfordulóján Prof. Dr. Szekeres László így jellemzett „nagyon becsültem példaszerű erkölcsi tartását, mély humanizmusát, lenyűgöző tájékozottságát (valóságos polihisztor volt), de legfőképpen embertársaival szemben megnyilvánuló nyílt, őszinte, csakis jót feltételező magatartását”.

Az I. kerületi bencés gimnázium elvégzését követően beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi fakultására, ahol 1936-ban végzett. Ő volt az orvosi fakultás történetében az első, aki *„sub auspicis”* (abban az időben *„gubernatoris”*) minősítéssel végzett. Egy évig kellett várnia, amíg Horthy Miklós átadta a diplomáját. A következő, hasonló minősítéssel végzett orvos 7 évvel később Váczi Lajos volt, akivel később Debrecenben együtt dolgoztak, mint mikrobiológusok.

Édesapja azt szerette volna, hogy fia vegye át a rendelőjét. Ő azonban elkötelezte magát a kutatás és a megelőzés mellett. Egyetemistaként Krompecher István mellé szegődött, aki 1933-ban jött haza Heidelbergből, és aki a csontképződés új mechanizmusát fedezte fel. Amikor a *„Knochenbildung”* c. kötete megjelent, szerző a diák Berencsi György munkájáért a bevezetőben köszönetet mond. Végzés után díjtalan gyakornokként Belák Sándor professzor mellett dolgozott az egyetem kórélettani intézetében, ahol a baktériumok anyagcseréjével foglalkozott. Sokat tanult az akkor már nyugdíjas Preisz Hugo-tól is. Díjtalan gyakornok korában 1936 és 1944 között 25 magyar nyelvű és 16 idegen nyelvű tudományos közleményük született, amelyek egyikében sem volt társszerző Belák Sándor professzor, jelezve a tanár magas etikai hozzáállását. Egész további élete során Belák Sándort tartotta a korszak legintuítivebb orvos-egyéniségének. Az élete végén írott egyik legutolsó idegen nyelvű közleménye is Belák Sándor halálának 30-éves évfordulója alkalmából készült.

Közben 1939-40-ben elvégezte a Johan Béla által szervezett tisztiorvosi tanfolyamot. Johan minden tanfolyam legjobb hallgatóját meghívta munkatársai közé. Így lett 1940-től Johan Béla munkatársa napi 4 órában, fél fizetésért (200 pengő), itt ismerkedett meg a közegészségügy és az egészségügyi irányítás alapjaival. Ez az állás tette lehetővé, hogy megnősüljön, felesége évfolyamtársa, Dr. Matthes Klára lett, aki megszerezte a gyermekgyógyász szakképesítést. Gyermekeik 1941-ben és 1943-ban születtek. A kórélettani intézetben végzett munkái alapján 1944-ben habilitált. Alapvető szakmai jelentőségű volt életében, hogy Arnold Graffi, - több leukémiavírus felfedezője és a berlin-buchi Rákkutató intézet későbbi igazgatója, - a Belák intézetben vészelte át a II. világháborút. Vele életre szóló barátságot kötött.

Budapest ostromát a család az I. kerületi Mikó utcában vészelte át. Az I. kerület történetében dokumentálva van, hogy minden orvos elmenekült. Ő volt az, aki reggeltől estig járt a betegekhez, az életét néha csak a vak szerencse mentette meg. A háborús pusztítás az úri-utcai orvosi rendelőt is lerombolta. Ezért 1945-ben, - egy barátja anyagi segítségével, - szovjet teherautóra pakolta egész családját és elindultak Kaba felé, ahol már elhallgattak a fegyverek és édesapjától örökölt földje volt. Nyolc napig tartott az út, éjszakánként mindìg találtak jólelkű embereket, akik befogadták őket.

Püspökladányban elromlott a teherautó, a szovjet katonák otthagyták őket a teherautóval együtt. Kiderült, hogy a faluból minden orvos elmenekült, ezért -- a maradék kölcsönpénzből

-- kibérelte és renováltatta, az egyik orvos házát. Mielőtt beköltözhettek volna, a házat lefoglalták szovjet parancsnokságnak.

Egy család fogadta be őket a „tisztaszobába". Majd amikor megismerkedtek a református pappal, a paplakban rendezték be az orvosi rendelőt. Csaknem 15 éven át működött a lelkészi hìvatal és az orvosi rendelő egy épületben. Ez tette lehetővé, hogy Püspökladányban soha nem bántottak senkit azért, mert a paphoz járt, ugyanis mindenki az „orvostól jött ki", ha megkérdezték.

Öt éven át dolgozott körzeti orvosként Püspökladányban. Ennek a munkának az emlékét emléktábla őrzi a rendelőintézet falán. Édesapja 3300 szülést vezetett élete során. Ő, elméleti kutató létére, 300-at,. Egyikük munkája során sem halt meg egyetlen szülőnő sem. Bizonyítva, hogy Semmelweis tanai nem haltak ki a szakmai társadalomból.

Ösztönzést kapott attól, hogy 1947-ben egyike volt annak a 4 magyar orvosnak, akiket a svéd király meghívott 3-hónapos ösztöndíjra Stockholmba. Püspökladányi munkája alatt 12 magyar nyelvű és 3 idegen nyelvű tudományos közleményt ìrt. Többek között leírta az első hazai inokulációs hepatitis járványt és jellemezte a falusi vízellátást valamint a lakosság jódellátásának a hiányát. Püspökladányban tanult meg angolul, amit korábban nem sikerült elsajátítania.

Nem volt könnyű abban az időben munkahelyet változtatni. Öt évbe tellett, amíg engedélyt kapott arra, hogy a Debreceni Orvostudományi Egyetem Tüdőklinikájára menjen dolgozni. Minden második nap Debrecenben, a laboratóriumban, a többi napon Püspökladányban aludt. Megszervezte a TBC laboratórium felépítését és annyi TBC tenyésztést végeztek kéthavonta a laboratóriumban, mint ma egész Magyarországon évente. Közben oktatta a diákokat és nagyon sok tudományos munkát végzett esténként, amikor nem tudott Püspökladányba hazajönni.

Kandidátusi értekezését 1958-ban védte meg. A tüdőklinikai munka során 1965-ig összesen 73 magyar és 58 idegen nyelvű közleményt írtak, legtöbbjük bakteriológiai témájú. Nemzetközi hírnevet a mycobactériumokról szóló munkák hoztak számára. Halála után több mint 100, állatokból kitenyésztett mycobactérium törzset adtak át a moszkvai enzimológiai intézetnek, mert itthon senki nem érdeklődött irántuk.

Krompecher Istvánnal Debrecenben is együtt dolgoztak és a 60-as évek körülményei között is születtek a mucopolysaccharidákról „Nature" közleményeik. Számos német barátja közül Prof. Dr. Erwin Kuntz (Wetzlar) tartott ki a család mellett, aki tudományos munkáiért a közelmúltban a Német Szövetségi Köztársaság Nagykeresztjét kapta meg.

Két alkalommal is meghívták Japánba, ahol előadó körutat tarthatott mind mycobacterium mind mucopolysaccharida témakörben.

Több eredménytelen tanszékpályázat után 1965-ben kinevezték a Szegedi Orvostudományi Egyetem Közegészségtani és Járványtani Intézetének a vezetőjévé. Ivánovics György professzor referálta az addigi életművét, ami eldöntötte a kiválasztását.

A Közegészségtani és Járványtani Intézet vezetése az oktatás és a gyakorlati közegészségügyi problémák vizsgálata irányába fordította érdeklődését. Az egyetemen a diákokat remek előadókészségével és kiváló arcmemóriájával kapcsolta magához. Mind a mai napig emlegetik valamikori hallgatói előadásait és egyéni vizsgáztatási módszerét. Nem tankönyveket tanított, hanem, az élettapasztalata alapján, a fontos gyakorlati kérdéseket foglalta össze. Ebből a szempontból nagyon hasznos volt az az öt év, amit Püspökladányban töltött, továbbá az édesapja 50-éves tapasztalatának az emlékei.

Ha a „Google" internetes hálózatba beírja valaki a nevét, csaknem 30 jegyzetnek és könyvnek a címe jelenik meg, - amiket hatalmas munkával, - évről-évre javítgatva kiadtak az egyetemek higiéne intézetei (1, 2, 3, 4).

Az oktatás és a gyakorlati kérdések számára elsőrendű fontosságát bizonyítja, hogy a következő 16 év alatt 108 magyar, de csak 22 idegen nyelvű publikációt írt. A magyar cikkek az orvos-továbbképzés célját szolgálták. Beleásta magát az oktatás és nevelés elméleti kérdéseibe is, és számos közleményt írt a témakörben (5, 6, 7) Az idegen nyelvű közlemények részben kutatási eredményeket tartalmaztak. Többek között Durst Jánossal a *Listeria monocytogenes* járványtani és mikrobiológiai tulajdonságait dolgozták fel (8, 9). Eredeti gondolkodásmódja itt is megnyilvánult. A folyékony Mycobactériumok példájára szelektív Listeria táptalajt fejlesztettek ki és az állatorvosokkal együttműködésben feltérképezték a hazai Listéria szerovariánsokat.

A fő érdeklődési területe a munkavédelem volt. Megírták az első orvosi és orvostanhallgatók számára készült munkavédelmi tankönyvet (10, 11).

A mezőgazdaságban alkalmazott növényvédő szerek, a műtrágyázás, a toxikus anyagok kezelése és azok lehetséges közvetett hatásai, az oktatás munkavédelmi problémái valamint a védőeszközök megbízhatósága képezték az intézet munkáinak főbb irányait (12). Munkatársaival a porcelániparban alkalmazott festékek mérgező hatását is vizsgálták (13). Belák Sándor nyomdokain a hidrológia élete végéig érdeklődésének az előterében állt. Különösen fontosnak tartotta a dohányzás csökkentését mert a tüdőn át bejutó kémiai anyagok számos súlyos következményét figyelték meg kísérleteik során (14). Egyike volt az elsőknek Magyarországon, akik a környezetvédelem fontosságát felismerték és propagálták (15). Számos olyan tudományos összejövetel szervezésében vett részt, amelyek a környezetvédelemmel foglalkoztak (16).

Részt vett az egyetem irányításában is. Dékán volt 1968-tól 1972-ig. Szontágh professzornak, a rektornak váratlan elhunyta miatt átmenetileg a rektori feladatokat is el kellett látnia. Az ő irányításával készült az egyetem 1970/71-es tanrendje Az egyetemről pedig 1971-ben egy ismertető könyvecskét készítettek (17). Az ő megtisztelő feladata volt Szent-györgyi Albert díszdoktorrá avatása ez alatt az idő alatt (18).

Számos kézikönyvbe írt fejezeteket, amelyeknek szerzői között kortársai legnevesebbjei is szerepelnek (19).

Feleségének 1978-ban történt elvesztése nagy törést jelentett életében. Ezt a közben született 6 unoka kedvessége sem tudta enyhíteni. Részt vett 8 tudományos társaság munkájában, de lelkesedése már nem volt a régi. Amikor 71 éves korában nyugdíjba vonult valamennyi társasági tagságáról lemondott. Halálát 1986-ban *Staphylococcus aureus* sepsis okozta.

Tanítványainak és utódainak a nagyrabecsülését jelzi, hogy az intézetben tantermet neveztek el róla, és az intézet felújítását követően elhelyezték arcképét a tanácsteremben. Halálának 10. és 20. évfordulóján az intézet emlékülést rendezett. Nem gyakori eset ez napjainkban, az utódok magas etikai színvonalát is fémjelzi.

Irodalom

1. Berencsi Gy, Bíró Gy, Cserenyei E, Farádi L, Fodor F, Sujbert L, Szerémi K, Vedres I: A közegészségtan és járványtan alapjai Medicina Könyvkiadó, 1972, 1975
2. Berencsi Gy., Cserenyei E., Fodor F., Gács F., Kaposvári J., Sujbert L., Vedres I.: Közegészségtani-Járványtani gyakorlatok és bemutatások Egyetemi tankönyv. Medicina 1971
3. Berencsi Gy, Cserenyey E, Fodor F, Gács F, Kaposvári J, Sujbert L, Vedres I.: Közegészségtani-járványtani gyakorlatok és bemutatások Medicina Könyvkiadó, 1981
4. Berencsi Gy, Bíró Gy, Kertai P, Lovass P, Rudnai O, Váczi L, Várnai Ferencné: Közegészségtan. Medicina Könyvkiadó, 1982, 1989
5. Berencsi Gy, Szemere Gy: Kísérlet a nevelés és tanulás hatékonyságának kiértékelésére. Felsőokt. Szle. 1976 25: 659-662

6. Berencsi Gy., Obál F: Kísérlet a gyakorlati oktatás megtervezésére és az eredmények rögzítésére. Felsőoktatási Szle. 1976. 25: 234-236
7. Berencsi Gy: Egy pillantás a nevelésre és az egyetemi nevelésre az orvostudományi oktatás keretében. Felsőoktatási Szemle 1977. 26, 754-757.
8. Durst J., Berencsi G: New selektive media of rivanol content for Listeria monocytogenes cultures. Zbl. Bakter. Hyg. Orig. I. 1975. 232: 410-411
9. Berencsi G., Durst J., Kemenes F., Ortel S.: Heufigkeit und Verbreitung verschiedener Serovars von Listeria monocytogenes in Ungarn Zschr. Ges. Hyg. Genzgeb. 1977. 23. 163-165
10. Berencsi Gy, Nagymajtényi L, Vetró G: az orvosi oktatás munkaegészségügyi problémái. Felsőoktatási Munkavédelmi Közl. 1974. 5: 14-29
11. Berencsi Gy, Nagymajtényi L, Vetró G. Munkahigiéne (Orvosok, fogorvosok, gyógyszerészek és hallgatók részére). Gyógyszertárhigiéne, 1981
12. Imre R, Berencsi G: Methoxy-äthyl-mercury-chlorid-haltige Beitzmittel Wirkstoffüberreste in der Umwelt. Zbl. Bakter. Hyg. Orig. I. 1974. 226: 178-188
13. Fodré Zs, Benczédi F, Sipos K, Berencsi Gy: A porcelániparban alkalmazott néhány festék toxikológiai vizsgálata. Budapesti Közegészségügy 1977. 9: 97-99.
14. Berencsi G, Nagymajtényi L: Über Lungenschädigung der Maus hervorgerufen durch per os chronisch aufgenommene Substanzen. Zbl. Bakter. Hyg. Orig. I. 1976. 164: 282-287.
15. Berencsi Gy: A környezetvédelem helyzete és problémái Magyarországon. Egészségnevelés 1976. 17: 3-7.
16. Barabás Z, Beliczay I, Berencsi Gy, Boros J, Jász T Csongrád megyei környezetvédelmi ankét (Szeged 1974. április 16). MTESZ – 1974.
17. Berencsi Gy, Halasi A, Nagy I, Novák I, Obál F, Hernádi O, Ruszkai K, Wenner M, Zallár A.: A Szegedi Egyetem 1971.
18. Berencsi Gy.: Szent-Györgyi Albert, a Nobel-díjas tudós- a Szegedi Orvostudományi Egyetem díszdoktora. Felsőoktatási Szml. 1973. 12: 713-717.
19. Bakács T, Berencsi Gy, Mórik J, Páter J, Sós J, Vedres I.: Az ember egészsége a tudományos-technikai forradalomban Akadémiai Kiadó, 1974.

GYÖRGY BERENCSI

Natonal Center for Epidemiology
1097 Budapest, Gyáli út 2-6
Tel: 1-476-1265
E-mail: berencsi.gyorgy@oek.antsz.hu

Great Hungarian Hygienists III

Prof. George Berencsi

1913-1986

Abstract: Berencsi, George, II. was born 1913, Budapest, Hungary. MD; Various specialities. Assistant Professor at the Institute of Bacteriology and Pathology at University Med. School, Budapest (1935-1950); GP in the country town Püspökladány (1945-1950). Head of the Central Laboratory of Tuberculosis Clinic, Univ. Debrecen (1951-1965); Head & Professor at the Institute for Hygiene & Epidemiology, University Medicical School, Szeged (1966-1983) Consultant after 1984. Member of Hungarian Hygiene Association; Hungarian Association of Natural Sciences; European Association for Cancer Research; honorary member, Association for Hygiene in the German Democratic Republic; Hungarian Representative for Medichem. 476 scientific publications in numerous special periodicals (1935-1985). Member of the Editorial Board 'Handbuch der Antiseptik' (in 6 volumes); Member of Foreign Advisory Board of IC American. Honorary Doctorate, Marthin-Luther University, Halle-Wittemberg, German Democratic Republic; Gold Decoration of the Komensky University, Bratislava. Many Hungarian Decorations. Two Memorial Tablets reminde his endavours: one in the

Lecture Hall 'Berencsi' at the Institute of Public Health of Szeged University. The second one on the wall of the Polyclinic in Püspökladány.
Key wods: Berencsi, hygiene, diligence, research, pedagogy, tuition,